

Μάθημα 58ο

Ἡ διάνοιξη τῶν ὀφθαλμῶν· ἡ γνώση τῆς γυμνότητος·
ἡ ἐξασθένηση νοῦ, καρδιᾶς καὶ συναισθήματος.

Μετά τὴν βρώση τοῦ καρποῦ, παιδιὰ, τί πέτυχαν οἱ
πρωτόπλαστοι;

Ξ Μᾶς σημειώνει τό βιβλίον τῆς Γενέσεως: «καὶ δι-
ηνοιχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν
ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίη-
σαν ἑαυτοῖς περιζώματα». ¹ Δηλαδή, μόλις ἔφαγαν ἀπό
τόν καρπό, ἀνοιχθησαν τὰ μάτια καὶ τῶν δύο καὶ κατά-
λαβαν ὅτι ἦσαν γυμνοί, καὶ τότε ἔρραψαν φύλλα συκι-
ᾶς καὶ ἔκαναν γιὰ τόν ἑαυτό τους περιζώματα, ποδιές.
Περίζωμα, κατὰ κυριολεξίαν, εἶναι ἡ ποδιά. Ἐφτιαξαν
ένα πρόχειρο ντύσιμο μέ φύλλα συκῆς.

Πράγματι, ὁ διάβολος τοὺς εἶχε πεῖ ὅτι ὅταν θά ἔ-
τρωγαν τόν καρπό τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ κα-
λοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, θ' ἀνοιγαν τὰ μάτια τους. Ἄνοιξαν
λοιπόν τὰ μάτια τους· ὅμως ἀνοιξαν ὄχι γιὰ νά δοῦν
τὴν ἰσοθείαν, πού τοὺς εἶχε ὑποσχεθεῖ ἀπατηλότητα,
ἀλλὰ ἀνοιξαν γιὰ νά ἀντιληφθοῦν τὴν παντελεῇ γύμνω-

1. Γέν. 3, 7.

σή τους από τή χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἔμειναν γυμνοί! ἡ ψυχή τους ἔμεινε γυμνή!

Ὁ ἱερός Χρυσόστομος λέει: «διὰ τὴν παράβασιν τῆς ἐντολῆς γυμνωθέντες τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς, αἴσθησιν λαμβάνουσι καὶ τῆς αἰσθητῆς γυμνότητος»². Ἐπειδὴ παρέβησαν τὴν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, γυμνώθηκαν ἀπὸ τὴν ἄνωθεν ροπή, ἀπὸ τή χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἄνωθεν ροπή εἶναι ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἡ θεία χάρη. Καί τότε ἔλαβαν καὶ αἰσθητὴ γνώση ὅτι γυμνώθηκαν ἀπὸ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, μέ τό νά ἀντιληφθοῦν ὅτι ἦσαν καί σωματικά γυμνοί.

Ἔτσι, παιδιά, ἀνοίχθηκαν τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων, καὶ γνῶρισαν τό καλὸ καὶ τό κακὸ ἐμπειρικά. Καί κατανόησαν ὅτι ἔχασαν τό καλὸ, ὅ,τι δηλαδὴ ἀφοροῦσε στά πρό τῆς πώσεως ἀγαθὰ, καὶ ἔμειναν στό κακὸ, δηλαδὴ σέ ὅ,τι ἀφοροῦσε στά μετὰ τὴν πώση· καὶ μάλιστα ἐγίναν αἰχμάλωτοι τοῦ κακοῦ, τό ὅποιο πῆρε πλέον σ' αὐτοὺς διαστάσεις ὅχι μόνον ἠθικὲς ἀλλὰ καὶ ὄντολογικὲς –θά δοῦμε λίγο πιό κάτω τί ἀκριβῶς εἶναι οἱ ἠθικὲς καὶ τί οἱ ὄντολογικὲς διαστάσεις, ἀλλὰ κι ἐδῶ μποροῦμε μόνο κάτι λίγο νά ποῦμε.

Ἡθικὴ διάσταση εἶναι ὅταν, ἐνῶ πρῶτα δέν ἤθελα νά κλέβω, τώρα θέλω. Αὐτό εἶναι μία ἠθικὴ διάσταση τοῦ κακοῦ μέσα μου, μία ροπή. Βλέπετε, ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔχουν μία ροπή πρὸς τό κακὸ, μία κλίση. Αὐτὴ ἡ ροπή ὅμως εἶναι ἠθικῆς διαστάσεως. Καὶ ποιά εἶναι ἡ ὄντολογικὴ διάσταση τοῦ κακοῦ; Ὁ θάνατος. Τότε πιά, αὐτό πού εἶμαι, τό εἶναι μου, μεταβάλλεται σέ τέτοιο βαθμό, πού δέν μπορῶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νά τό

2. Εἰς τὴν Γένεσιν, Ὁμιλία IC', PG 53, 131.

διορθώσω. Μπορώ νά μὴν κλέβω, ἂν ὑποθεθεῖ ὅτι θά μποροῦσα νά κάνω κάτι στὸν ἑαυτό μου καὶ νά ὑπερνικήσω τὴν ἠθικὴ ροπή· ἀλλὰ τὴν ὄντολογικὴ διάσταση, δηλαδή τὸν θάνατο, πῶς γίνεται νά τὴ νικήσω; Καὶ λέγεται *ὄντολογικὴ* γιατί εἶναι κάτι ποὺ ἀναφέρεται στὴν ὑπαρξή μου· δηλαδή τὸ κακὸ εἶναι πιά ὑπαρξιακό.

Βέβαια καὶ ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ· ἀλλὰ δὲν γνωρίζει ἐμπειρικά τὸ κακὸ. Ὁ Θεὸς δὲν ἔχει ζήσει ποτέ τὸ κακὸ, ἀλλὰ τὸ γνωρίζει θεωρητικά, ὥς τὸ ποῦμε ἔτσι. Ὁ ἄνθρωπος μποροῦσε νά γνωρίζει τὸ κακὸ ὅπως καὶ ὁ Θεός, δηλαδή θεωρητικά. Ὅταν δηλαδή εἶπε στοὺς πρωτοπλάστους ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τί θά πιστεύατε; Ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι δὲν θά μποροῦσαν νά ἐννοήσουν τὸ κακὸ; Θά ἦταν ἀδιανόητο πράγμα αὐτό. Διότι τότε πῶς θά προστατεύονταν, ἐάν δὲν γνώριζαν τί εἶναι τὸ κακὸ; Τὸ γνώριζαν λοιπόν.

Τὸ μικρὸ παιδί δὲν ξέρει τί εἶναι τὸ κακὸ, γιατί δὲν ξέρει καὶ τί εἶναι τὸ καλὸ· καὶ τοῦτο γιατί δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένη λογικὴ. Δὲν ἔχει ἀκόμη οὔτε γνωστικὴ, οὔτε ἠθικὴ συνείδηση ἀνεπτυγμένη, δὲν γνωρίζει. Ἐνῶ ὁ μέγας γνωρίζει· γνωρίζει ποιὸς εἶναι· *ἐγὼ εἶμαι ἐγώ*. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνωστικὴ συνείδηση –θά μιλήσουμε στοὺς ἐπόμενους μᾶθημα γι' αὐτό. *Ἐγὼ εἶμαι ἐγώ*, δηλαδή *ἐγὼ δὲν εἶμαι ἐσύ*· ἔχω συνείδηση τοῦ ἑαυτοῦ μου, δηλαδή ἔχω αὐτοσυνειδησία. Δὲν ἔχω ἀπώλεια τοῦ ἐγώ. Ἄν εἶχα ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως τοῦ ἐγώ, τότε δὲν θά ἤμουν καλά, θά ἤμουν ἄρρωστος. Ἀλλὰ, ἐκτός ἀπ' αὐτό, γνωρίζω τί εἶναι τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, χωρὶς προηγουμένως νά τὸ κάνω.

Ὁ Θεός λοιπόν δέν γνωρίζει τό κακό ἐμπειρικά. Καί ὁ ἄνθρωπος δέν θά τό γνώριζε ἐμπειρικά. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως προχώρησε καί γνώρισε ἐμπειρικά τό κακό, ἀφοῦ παρέβη τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ.

Ἐδῶ θά ἤθελα νά σᾶς πῶ κάτι, πού θά παρακαλέσω πάρα πολύ νά τό προσέξετε.

Ἰδιαιτέρως στήν ἐποχή μας, ἀλλά καί παλαιότερα, ὑπάρχει μία τάση γιά ἀπόκτηση ἐμπειριῶν. Μάλιστα σήμερα λέγεται καί σάν ἔκφραση, ἀκόμα καί στήν παιδική ἡλικία! Ὅχι μόνο στήν νεανική ἤ τήν ἐφηβική, ἀλλά καί σ' αὐτήν ἀκόμη τήν παιδική ἡλικία! Σοῦ λέει θέλω νά ἔχω ἐμπειρίες. Τί θά πεῖ ὅμως θέλω νά ἔχω ἐμπειρίες; Θά πεῖ θέλω νά δοκιμάσω ὅτιδήποτε στήν πραγματικότητα!

Μά δέν καταλαβαίνεις ὅτι ἂν δοκιμάσεις, αὐτό θά σοῦ βγεῖ σέ κακό; Ὅχι· θέλω νά δοκιμάσω!...

Ἐπειδή τό ρεῦμα τοῦ κακοῦ ὡς ἐμπειρία πιά –ὄχι ὡς θεωρία– εἶναι πάρα πολύ ἔντονο, ὅλοι γύρω μας θέλουν νά δοκιμάζουν τό κακό.

Παλαιότερα, θυμᾶμαι, ὡς μαθητές πού ἤμασταν, ὄχι μόνο στό Δημοτικό ἀλλά καί στό Γυμνάσιο τό ἐξάταξιο, ἐάν ὁ πατέρας μας κάπνιζε τσιγάρο, ἐμεῖς δέν μπαίναμε στόν πειρασμό νά τόν μιμηθοῦμε, νά καπνίσουμε κι ἐμεῖς τσιγάρο, γιατί ἦταν ἀδιανόητο γιά μᾶς, μαθητές τῆς ἑκτῆς Γυμνασίου, δηλαδή δεκαοχτώ χρονῶν, τήν ἐποχή ἐκείνη, νά καπνίσουμε!... Τό θεωρούσαμε ὅτι δέν ἦταν ἀπαραίτητο. Δηλαδή δέν ὑπῆρχε ἡ ροπή, ἡ τάση τῆς ἐμπειρίας.

Κάποτε μπορούσε νά πιαστεῖ ἕνας μαθητής μέσα στό σχολεῖο, ἕνας μόνο μαθητής, ἐκεῖ στά ἀποδυτήρια,

στά αποχωρητήρια, κάπου ἐκεῖ, νά βρεθεῖ νά καπνίζει, νά τόν πιάσει κάποιος καθηγητής, καί μετά νά γίνει σούσουρο σέ ὅλο τό Γυμνάσιο... ὅτι πιάστηκε ὁ τάδε νά καπνίζει! Περίεργο!... Εἶδηση ἦταν τό ὅτι πιάστηκε κάποιος νά καπνίζει, γιατί δέν εἶχαμε τήν τάση νά ἔχουμε ἐμπειρίες. Σᾶς εἶπα ὅτι ἀρκετοί γονεῖς τῶν μαθητῶν, ἄν ὅχι ὅλοι, κάπνιζαν· ἐμεῖς ὅμως δέν μπαίναμε στήν περιέργεια νά δοκιμάσουμε.

Σήμερα, ὄχι γιατί ὁ πατέρας σας μπορεῖ νά καπνίζει, ὄχι γιατί ἡ μητέρα σας μπορεῖ νά καπνίζει, ἀλλά γιατί ἡ ἐποχή εἶναι τέτοια, ὅλοι θέλουν νά καπνίζουν!

Οἱ γυναῖκες, μάλιστα, ἦταν ἀδιανόητο νά καπνίζουν. Εἰδικά σέ δημόσιο χῶρο, νά καπνίσει γυναίκα...; Ἦταν τελείως ἀδιανόητο πράγμα, πρὶν ἀπό τριάντα, σαράντα χρόνια! Ἀδιανόητο πράγμα... ἀδιανόητο! Σήμερα ὅμως δέν εἶναι ἀδιανόητο.

Σήμερα καί ἡ νεαρή κοπέλα, ἡ ἔφηβη, σοῦ λέει ὅτι ἀφοῦ ὅλες οἱ γυναῖκες καπνίζουν, θέλω νά δοκιμάσω καί ἐγώ τί εἶναι τό τσιγάρο. Θέλουν νά δοκιμάσουν! Ὅχι πιά γιατί καπνίζουν οἱ γονεῖς τους, ἀλλά γιατί καπνίζουν οἱ συμμαθήτριάς τους ἢ οἱ συμμαθητές τους· γι' αὐτό θέλουν νά τό δοκιμάσουν κι αὐτές.

Ποῦ νομίζετε ὅτι ὀφείλεται ἡ διάδοση τῶν ναρκωτικῶν, πού ἀρχίζει νά παίρνει διαστάσεις ἐπιδημίας; Κι ἀκόμα ποῦ θά φτάσουμε; τί θά γίνει; Ἄν φτάσουμε στά μέτρα τῶν νέων τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀλλοίμονό μας... Ἀλλοίμονό μας, πραγματικά! Ποῦ λέτε ὅτι ὀφείλεται; Ὄφείλεται στήν ἀναζήτηση τῆς ἐμπειρίας. Ὁ σημερινός μας νέος ἔχει τήν ἐντύπωση ὅτι ὑστερεῖ ἔναντι τῶν ἄλλων. Γιατί;

Σᾶς τό ἔλεγα καί μιά περασμένη φορά ὅτι σήμερα, γιά νά εἶσαι λογοτέχνης, πρέπει νά ἔχεις δοκιμάσει κάποιες ἐμπειρίες, καί μάλιστα γενετήσιες ἐμπειρίες, κάποιες ἐμπειρίες ἀπό τό οἰνόπνευμα, ἀπό τά ναρκωτικά, ἀκόμα καί ἀπό ἀποτυχίες καί τά λοιπά. Πρέπει νά τά ἔχεις δοκιμάσει αὐτά, γιά νά θεωρηθεῖς καλός λογοτέχνης!

Μοῦ ἔλεγε μία φοιτήτρια τῆς φιλολογίας –σήμερα μοῦ τό ἔλεγε– ὅτι στό Πανεπιστήμιο κάνουν ἀνάλυση ἑνός μυθιστορήματος ἀπό ἕνα βιβλίο πού εἶναι πολύ αἰσχρο... μά πάρα πολύ αἰσχρο! Καί κάνουν ἀνάλυση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου, ἀπό φιλολογικῆς πλέον πλευρᾶς, ὡς μάθημα! Καί λέει κανεῖς: *Γιατί ἀπ' αὐτό; Χάθηκαν ἄλλα βιβλία;... κείμενα ὥραϊα, σπουδαῖα, μέ σημαντικότερη λογοτεχνική ἀξία;... Εἶναι αὐτό πού σᾶς λέω· εἴμαστε στήν ἐποχή τῶν ἐμπειριῶν. Εὐτυχισμένος ὅμως ὁ νέος ἐκεῖνος πού θά πεῖ: Δέν θέλω τέτοιου εἶδους ἐμπειρίες φτηνές καί ἐπικίνδυνες.*

Ἐμπειρία δέν εἶναι, παιδιά, νά φυτέψει κανεῖς μία σφαῖρα μέσα στό κεφάλι του; Ἀλλά ἂν φυτέψει μία σφαῖρα στό κεφάλι του, μετά τί θά ἔχει νά σκεφτεῖ γι' αὐτήν τήν ἐμπειρία; Δέν ἔχει τίποτα νά σκεφτεῖ, γιατί θά ἔχει πεθάνει. Ἔτσι, ἂν δοκιμάσει κανεῖς πράγματα πού θά ὀδηγήσουν ὅχι μόνο τήν ψυχή του στόν θάνατο ἀλλά καί τό σῶμα του, τότε τί γίνεται; Ἄν κάποιος νέος –εὐχομαι κανεῖς ἀπό σᾶς νά μὴν εἶναι– ἔχει δοκιμάσει ναρκωτικά, ἔκανε ἀρχή, ποιός μᾶς βεβαιώνει ὅτι δέν θά βάλει καί δεύτερη καί τρίτη καί δέκατη καί ἐκατοστή φορά στό στόμα του ἢ στή φλέβα του ναρκωτικά; Ποιός μᾶς βεβαιώνει; Εἶναι νά μὴν γίνει ἡ ἀρχή.

Ἐγινε ἡ ἀρχή; συνέβη κάτι πάρα πολύ κακό.

Δέν θά ἤθελα βέβαια νά ἀπογοητεύσω κάποιον νέο ἢ νέα, ἂν ὑποθεθεῖ ὅτι κάτι δοκίμασε –νά φυλάξει ὁ Θεός! γιατί ἡ ἀπογοήτευση εἶναι δηλητήριο πραγματικά– ἀλλά θέλω νά σᾶς ἐπισημάνω πόσο φοβερό εἶναι τό κακό, ὅταν θέλουμε νά ἔχουμε μιά ἐμπειρία του. Παρακαλῶ, λοιπόν, μποροῦμε πολλά πράγματα νά γνωρίζουμε –καί νά τά γνωρίζουμε *ἐκόντες-ἄκοντες*, θέλουμε δέν θέλουμε– ἀλλά ὅχι ἐμπειρικά.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ἀπό τόν καρπό, ἄνοιξαν τά μάτια του. Τό κείμενο λέει *«διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί»*: ἀνοίχθηκαν τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων. Στήν πραγματικότητα δέν ἄνοιξαν τά μάτια τους, ἀλλά ἔκλεισαν τά μάτια τους! δηλαδή ἐπῆλθε σκοτισμός τοῦ νοῦ τους. Αὐτός ὅμως ὁ σκοτισμός τοῦ νοῦ –πού εἶναι κάτι πάρα πολύ σημαντικό– εἶχε ἄσχημα ἀποτελέσματα. Πρῶτα-πρῶτα, ἔπαψε πιά ὁ νοῦς νά διακρίνει τό καλό ἀπό τό κακό· δηλαδή, μ' ἄλλα λόγια, ἔχασε τήν ἀρετή τῆς διακρίσεως.

Ὅπως θά ξέρετε, ἡ διάκριση χωρίζεται σέ φυσική καί σέ πνευματική. Ποιά εἶναι ἡ φυσική διάκριση; Ἐκ κατασκευῆς μας, ἀπό τή φύση μας, νά μποροῦμε νά διακρίνουμε τό μαῦρο ἀπό τό ἄσπρο, τό γλυκό ἀπό τό πικρό.

Αὐτό, θά μοῦ πεῖτε, *ἐγκτεται στίς αἰσθήσεις μας*.

Μάλιστα. Ἀλλά μποροῦμε νά διακρίνουμε καί τό κακό ἀπό τό καλό στίς γενικές, στίς ἁδρές του γραμμές. Μή μοῦ πεῖτε ὅτι δέν μποροῦμε νά ξεχωρίσουμε ὅτι ὁ φόνος εἶναι κάτι κακό, ὅτι ἡ κλοπή εἶναι κάτι κακό! Μή μοῦ πεῖτε ὅτι αὐτό δέν τό ξεχωρίζουμε! Ὑπάρ-

χουν ὅμως καί λεπτά σημεία τά ὅποια δέν μπορεῖ κανεῖς νά τά δεῖ μέ τή φυσική του διάκριση.

Ἐδῶ πρέπει νά σᾶς ἐπισημάνω ὅτι ἡ φυσική διάκριση ἐξασκεῖται· καί ἐξασκεῖται μέ τή μελέτη, μέ τήν παρατηρητικότητα, μέ τή γνώση γενικά καί μέ τήν πείρα τῆς ζωῆς. Πᾶμε σ' ἕναν ἡλικιωμένο ἄνθρωπο, ἢ σ' ἕναν ὥριμο ἄνθρωπο, καί τόν ρωτᾶμε κάτι. Γιατί τόν ρωτᾶμε; Διότι ἐμεῖς δέν ἔχουμε ἀκόμη διάκριση· ἐκεῖνος ὅμως ἔχει. Ἔτσι, πρὶν ἀκόμη ἐμεῖς τελειώσουμε τήν κουβέντα μας, ἐκεῖνος ἔχει βγάλει τό συμπέρασμα του, καί μᾶς λέει δέν θά τό κάνεις αὐτό ἢ θά τό κάνεις αὐτό. Γιατί; Διότι ἔχει διάκριση, ἔχει τή δυνατότητα καί ξεχωρίζει, βλέπει. Ἐμεῖς δέν βλέπουμε· γι' αὐτό καί πῆγαμε νά τόν ρωτήσουμε. Αὕτῃ εἶναι ἡ φυσική διάκριση, καί τό πῶς αποκτᾶται σᾶς τό ἐξηγήσα.

Ἔχουμε ὅμως καί τήν πνευματική διάκριση. Αὕτῃ τῇ χαρίζει τό Πνεῦμα τό Ἅγιο σ' ἐκείνους πού εἶναι πνευματικοί ἄνθρωποι. Πραγματικά εἶναι ἕνα δῶρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὕτῃ ἡ πνευματική διάκριση εἶναι δυσεύρετη. Σᾶς εἶπα εἶναι δῶρο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μ' αὐτήν μπορεῖς νά διακρίνεις ἕναν ἄνθρωπο ἂν ἔχει δαιμόνιο καί τί δαιμόνιο εἶναι. Κάποιος κάποτε φαίνεται νορμάλ ἄνθρωπος, κανονικός, θαυμάσιος, καί μπορεῖ νά εἰπωθεῖ γι' αὐτόν ὅτι ἔχει δαιμόνιο!

Μοῦ ἔκανε φοβερή ἐντύπωση ἕνα περιστατικό μέ κάποιον ἀσκητή πού εἶναι στήν Ἀττική καί λέγεται πατήρ Πορφύριος³ –ἴσως θά ἔχετε ἀκούσει γι' αὐτόν. Ἔχει τό χάρισμα ὅχι μόνο τῆς διακρίσεως, ἀλλά καί τῆς

3. Πρόκειται περί τοῦ ὁσίου Πορφυρίου τοῦ Κανσοκαλυβίτου.

διοράσεως, μπορεί νά βλέπει. Τοῦ ἔστειλα λοιπόν μία οἰκογένεια –συγκεκριμένα ἓνα ζευγος μαζί μέ ἓνα ἀπό τά παιδιά τους– γιά ἓνα θέμα πολύ σοβαρό. Ἐγώ ἤδη εἶχα διακρίνει στό παιδί σοβαρά συμπτώματα δαιμονισμοῦ –ἦταν ὅμως ὀλοφάνερα, θά τά βλέπατε κι ἐσεῖς αὐτά. Τούς ἔστειλα, πῆγαν, καί μετά μοῦ τηλεφώνησε ὁ πατήρ Πορφύριος καί μέ κατέπληξε, ὅταν τόν ἄκουσα νά μοῦ λέει: *Πές τους –ἐγώ στήν ἀρχή δέν τούς τό εἶπα– ὅτι καί τό ἄλλο τους παιδί, τό δεύτερο, ἔχει δαιμόνιο* –μιά κοπέλα, μικρή, δεκαπέντε χρονῶν– *ἀλλά καί οἱ γονεῖς ἔχουν δαιμόνιο!*

Τοῦ λέω: *Γέροντα, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἐξομολογοῦνται, κοινωνοῦν...*

Ἄκουσε πού σοῦ λέω· ἔχουν δαιμόνιο!

Μά, γέροντα... τοῦ λέω.

Ἔχουν δαιμόνιο!... ἐπιμένει γιά τρίτη καί τέταρτη φορά.

Βέβαια μετά τούς τό εἶπα, γιάτί μοῦ τό ζήτησε, καί οἱ ἄνθρωποι ἐξεπλάγησαν. Δέν πέρασε πολὺς καιρός, καί πράγματι ἡ κοπέλα ἐκδήλωσε ἓνα βαρύτατο ἁμάρτημα, καί ἐπιμένει νά μένει σ' αὐτό τό ἁμάρτημα, πράγμα πού δείχνει ὅτι εἶχε τό ἀντίστοιχο δαιμόνιο αὐτοῦ τοῦ ἁμαρτήματος. Μοῦ ἔκανε κατάπληξη. Αὐτό ἐγώ δέν μποροῦσα νά τό δῶ· τό ἔβλεπε ὅμως ἐκεῖνος. Καί ἄλλα πολλὰ ἔβλεπε, παιδιά, καταπληκτικά.

Αὐτό εἶναι ἡ πνευματική διάκριση. Καί ἐδῶ ἐπιπλέον –ὄχι ὅτι εἶναι τό ἴδιο– ἀνήκει καί ἡ διόραση· τό νά μπορεί κανεῖς νά βλέπει, νά ξεχωρίζει, καί ἀπό μακριά ἀκόμη, χωρίς νά ἔλθει σέ ἐπαφή μέ ἓνα πρόσωπο. Αὐτή, ξαναλέω, λέγεται πνευματική διάκριση, καί δέν

έχουμε παρόι νά παρακαλοῦμε τόν Θεό νά μᾶς τή δί-
νει, γιατί εἶναι σπουδαῖο στοιχεῖο, πολύ σπουδαῖο δῶ-
ρο. Μάλιστα γιά τήν ἐποχή μας εἶναι πολύ χρήσιμη!⁴

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής λέει: «Μὴ παντὶ
πνεύματι πιστεύετε, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα εἰ
ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν»⁵ (ἐδῶ ἔχουμε καὶ ἀπτική σύνταξη).
Μὴν πιστεύετε σέ κάθε πνεῦμα, ἀλλὰ νά ἐξετάζετε τὰ
πνεύματα ἂν εἶναι ἀπό τόν Θεό. Πῶς μπορῶ ἐγώ νά
διακρίνω ἂν κάτι εἶναι ἀπό τόν Θεό ἢ δέν εἶναι; Ἕνα
ὄνειρο, ἅς ποῦμε, ἕνα ὄραμα, εἶναι ἢ δέν εἶναι ἀπό τόν
Θεό; Πῶς μπορῶ αὐτό νά τό ξέρω;

Ὅπως λοιπόν ἀντιλαμβάνεστε, παιδιά, τό θέμα εἶ-
ναι πολύ σημαντικό.

Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου σκοτίσθηκε· καί, σκοτισμέ-
νος, δέν ἔχει πιά τή δυνατότητα, ὅχι τήν πνευματική,
ἀλλὰ οὔτε καὶ τή φυσική διάκριση νά ἔχει.⁶ Βλέπετε
χονδρά πράγματα, καί οἱ ἄνθρωποι δέν τά βλέπουν!
Τοῦ λές: Αὐτό εἶναι βαρὺ, εἶναι χονδρό, εἶναι φοβερό!
δέν τό βλέπει;... Δέν τό βλέπει· σκοτίσθηκε ὁ νοῦς.

Ἀκόμη, ὁ ἄνθρωπος βλέπει τό σύμπαν διπλό, ἐνῶ
εἶναι ἀπλό. Αὐτό σᾶς τό εἶχα ἐξηγήσει μία ἄλλη φορὰ,
ὅταν μιλήσαμε γιά τήν ὑπόσχεση τοῦ διαβόλου στοὺς

4. Ὁ ὅσιος Πέτρος ὁ Σιναΐτης μᾶς βοηθᾷ νά βροῦμε τίς ρίζες
τῶν πνευματικῶν αὐτῶν χαρισμάτων: Ἀπό τήν πίστη γεννιέται ὁ
φόβος, ἀπό αὐτόν τό πένθος, μέσφ αὐτοῦ ἔρχεται ἡ ταπεινώση,
ἀπό τήν ὁποία ἔρχεται ἡ διάκριση, καί ἀπό αὐτήν ἡ διόραση καί
κατά χάριν ἡ προόραση. (Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, τόμ.
Γ', Λόγος ω', μτφρ. Ἀντώνιος Γαλίτης, ἔκδ. Τό περιβόλι τῆς Πα-
ναγίας, 1986, σ. 238)

5. Α' Ἰωάν. 4, 1.

6. Βλ. Ρωμ. 1, 21· 28. Πρβλ. Μάθημα 50ό.

πρωτοπλάστους ότι θά ανοιχθοῦν τά μάτια τους.⁷ Δηλαδή τό σύμπαν εἶναι ἀπλό· δέν μπορούμε νά τό βλέπουμε διπλό. Ἄν στραβώσει κανεῖς τά μάτια του, τότε ἐνδεχομένως νά βλέπει τά ἀντικείμενα διπλά. Ἀλλά κάτι ἔχουν πάθει τά μάτια του· τά ἀντικείμενα δέν εἶναι διπλά.

Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά ἀποκτήσει ὁ ἄνθρωπος μία διαρκική ἀντίληψη τοῦ κόσμου· νά βλέπει δηλαδή ὅτι τό καλό καί τό κακό ὑπάρχουν μέσα στή δημιουργία, καί μάλιστα νά τά βλέπει καί τά δύο ὅτι εἶναι ὄντολογικά· ὅτι τό καλό ὑπάρχει ὡς ὄν, ἀλλά καί τό κακό ὑπάρχει ὡς ὄν!... ἐνῶ εἶναι γνωστό ὅτι τό κακό δέν εἶναι ὄν. Ἀκόμη βλέπει τό κακό νά ἐδράζεται ἐπάνω στήν ὕλη καί ἐπάνω στό σῶμα· γι' αὐτό ἀκριβῶς θεώρησε τήν ὕλη σάν κάτι κακό.⁸

Ὁ Πλάτων (ὁ σοφός Πλάτων!) ἔβλεπε τήν ὕλη σάν κάτι κακό. Τό σῶμα, τήν ὕλη, ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καί ὅλοι οἱ λαοί τῆς γῆς, εἴτε στά φιλοσοφικά τους συστήματα εἴτε στά θρησκευτικά τους, τά ἔβλεπαν πάντοτε σάν κάτι κακό. Ὁ Βουδδισμός καί ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἀνατολικές θρησκείες –πού δυστυχῶς στήν ἐποχή μας ἔχουν εἰσβάλει καί στή Δύση– θεωροῦν τό σῶμα κακό, καί γι' αὐτό πρέπει ὁ ἄνθρωπος νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό σῶμα!... Καί αὐτό γιατί νόμισε πῶς τό κακό ἐδράζεται στήν ὕλη καί τό σῶμα, ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἐδρά-

7. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμος Δ΄, Μάθημα 48ο*, ἐκδ. Ἱ.Μ. Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2020, σ. 283 κ.έ..

8. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμος Β΄, Μάθημα 14ο*, ἐκδ. Ἱ.Μ. Κομνηνείου, Στόμιον 2018, σ. 49 κ.έ., καί *Τόμος Δ΄, Μάθημα 48ο*, Στόμιον Λαρίσης 2020, σ. 283.

ζεται στην προαίρεση.⁹

Ἀλλά τό σῶμα ὁ Θεός τό ἔπλασε, καί τήν ὕλη ὁ Θεός τήν ἔκανε· δέν εἶναι δυνατόν λοιπόν αὐτά τά πράγματα νά εἶναι κακά. Ξέρετε τί ἔγινε δηλαδή; Ἀκοῦστε· ἔγινε ἐξωτερική προβολή αὐτοῦ πού λάμβανε χώρα ἐσωτερικά στόν ἄνθρωπο ὡς δρᾶμα.

Γιά νά τό καταλάβετε αὐτό, σᾶς λέω ἓνα παράδειγμα. Ἀρχίζω νά μὴν τρώω. Ἀλλά ὅταν δέν τρώω, βέβαια πεινάω. Ἄν περάσει μιὰ μέρα, ἀπλῶς πεινάω. Ἄν περάσουν δύο-τρεῖς μέρες, πεινάω φοβερά, κοντεύω νά πεθάνω ἀπό τήν πεῖνα. Ὅταν ὅμως περάσουν

9. Πουθενά στή *Γένεση* δέν γίνεται ἀναφορά γιά δημιουργία τοῦ κακοῦ· ὅ,τι δημιουργεῖ ὁ Θεός εἶναι «καλό λίαν». Οἱ Πατέρες τό τονίζουν αὐτό, ἐνῶ στρέφονται κατά τῶν Μανιχαίων, πού θεωροῦσαν ὅτι τό κακό ὑπάρχει αὐθύπαρκτο. Γιά τόν ἁγ. Γρηγόριο Νύσσης, τό κακό ἀποτελεῖ στέρηση τοῦ ἀγαθοῦ· δέν εἶναι αὐθύπαρκτο, δέν ἔχει δική του φύση οὔτε ὑπόσταση. (Βλ. *Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου*, PG 44, 184C. Πρβλ. Μ. Βασιλείου, «Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός», PG 31, 841B: «Ὅλως δὲ μήτε Θεὸν αἴτιον ἡγοῦ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ, μήτε ἰδίαν ὑπόστασιν εἶναι τοῦ κακοῦ φαντάζου. Στέρησις γὰρ ἀγαθοῦ ἐστὶ τὸ κακόν... Οὔτε γὰρ ἀγέννητόν ἐστιν, ὡς ὁ τῶν ἀσεβῶν λόγος, ὁμοτίμον ποιούντων τῇ ἀγαθῇ φύσει τὴν πονηράν».) Ὁ Μ. Ἀθανάσιος τονίζει πῶς τό κακό δέν προϋπήρχε· προέρχεται δευτερογενῶς (Βλ. *Λόγος κατὰ Ἑλλήνων*, PG 25, 6C). Ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ βρίσκεται στήν αὐτεξούσια κίνηση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τό μὴ ὄν. (*Κατὰ Ἀρειανῶν*, 1, PG 26, 117B: «Ἐπειδὴ γὰρ τῶν γεννητῶν ἡ φύσις ἐστὶ τρεπτή» Πρβλ. *Λόγος κατὰ Ἑλλήνων*, PG 25, 81C: «Τῶν μὲν γὰρ γεννητῶν ἐστὶν ἡ φύσις, ἅτε δὴ ἐξ οὐκ ὄντων ὑποσταῖσα, ρευστή τις καὶ ἀσθενὴς καὶ θνητὴ καθ' ἑαυτὴν συγκρινομένη τυγχάνει»). Ὁ ἁγ. Ἰωάννης Δαμασκηνός παρομοιάζει τό κακό μέ τό σκότος, ἐνῶ τό καλό μέ τό φῶς. Πηγὴ φωτός ὑπάρχει, ἀλλὰ πηγὴ σκότους σίγουρα ὄχι· ἄρα τό καλό εἶναι αὐθύπαρκτο καὶ ὑπαρκτό, τό κακό ὅμως ὄχι. (Βλ. *Κατὰ Μανιχαίων διάλογος*, PG 94, 1525CD)

περισσότερες μέρες, αρχίζω νά βλέπω παραισθήσεις, όράματα... δηλαδή νά βλέπω μπροστά μου ψωμιά!... Στήν ύπερβολική μου έπιθυμία νά φάω ψωμί, βλέπω ψωμιά! Αυτό δείχνει ότι ή έπιθυμία, ή έσωτερική δηλαδή κατάσταση, δημιούργησε έξωτερική προβολή· βγήκε κάτι από μέσα μου, και τώρα αυτό είναι σαν νά τό βλέπουν τά μάτια μου.

Παρομοίως, ναυαγοί, στή σφοδρή τους έπιθυμία νά δοϋν κάπου νησί, βλέπουν στή θάλασσα ότι κάπου διακρίνεται ένα νησί, μιά ξέρα, χωρίς όμως νά είναι. Δέν μιλάω για τό γνωστό φαινόμενο του αντικατοπτρισμού, πού τό έχουμε συνήθως στήν έξημο, πού βλέπει κανείς μιά θάλασσα, ας ποϋμε, αλλά δέν είναι.¹⁰ Αυτό πού λέμε τώρα δημιουργείται πολλές φορές από μιά ύπερβολική έπιθυμία νά αποκτήσουν εκείνο πού θέλουν.

Γίνεται λοιπόν τουτο· ότι τό κακό, ύπάρχοντας μέσα στήν προαίρεσή μας και θέλοντας νά απαλλαγούμε απ' αυτό, τό βλέπουμε απ' έξω μας και θεωρούμε ότι είναι επάνω στό σωμα, πάνω στήν ύλη· ενώ τό κακό δέν είναι ούτε στό σωμα ούτε στήν ύλη. Έτσι, θά μπορούσαμε νά ποϋμε ότι εδώ ύπάρχει ένα είδος –πώς νά τό ονομάσω δέν ξέρω– μιās κληρονομημένης σχιζοφρένειας. Ξέρετε τί είναι ή σχιζοφρένεια· είναι μιά ψυχική διαταραχή, όταν αποσχίζεται κανείς από τήν πραγματικότητα και βλέπει ως πραγματικό κάτι πού

10. Αντικατοπτρισμός είναι ένα όπτικό φαινόμενο κατά τό όποιο ένα αντικείμενο, πού βρίσκεται μακριά μας, δημιουργεί είδωλο σέ κοντινή απόσταση. Παρατηρείται σέ θερμά κλίματα και όφείλεται στή διαφορά πυκνότητας των στρωμάτων του αέρα, ή όποία προκαλεί διάθλαση και όλική ανάκλαση των φωτεινών ακτίνων.

δέν είναι πραγματικό. Ἔτσι λοιπόν ὁ ἄνθρωπος ἄρχισε νά βλέπει τό κακό στήν ὕλη, ἐνῶ δέν εἶναι ἔτσι, δέν ὑπάρχει ἐκεῖ τό κακό.

Ὁ νοῦς ἔχασε, ὅχι βεβαίως τήν ἔννοια τοῦ Θεοῦ, ἀλλά τό πρόσωπο τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· γι' αὐτό καί θεοποίησε ὅ,τι ἔβλεπε μπροστά του, εἴτε ἦταν ἀνώτερό του εἴτε ἦταν πολύ χρήσιμο γι' αὐτόν. Θεοποίησε τόν ἥλιο, θεοποίησε τή φωτιά, θεοποίησε τό φῶς, θεοποίησε τό νερό, θεοποίησε τά πάντα. Γιατί; Διότι αἰσθανόταν ὅτι τοῦ ἦταν χρήσιμα αὐτά, ἢ ἀνώτερά του, ἢ δέν μπορούσε νά τά ἐξηγήσει, καί ἔτσι ἀμέσως τά θεοποίησε. Δηλαδή ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἔφθασε σέ τέτοιο σκοτισμό, ὥστε νά γίνει εἰδωλολάτρης. Ἡ εἰδωλολατρία εἶναι τό ὑπ' ἀριθμόν ἓνα σύμπτωμα τοῦ σκοτισμένου νοῦ.¹¹

Γιά νά μή νομίσετε δέ ὅτι εἰδωλολατροῦσαν μόνο οἱ πρό Χριστοῦ ἄνθρωποι, παιδιά, σᾶς λέω ὅτι καί σήμερα εἰδωλολατροῦν, ὅχι μόνο ἔμμεσα, ἀλλά καί ἄμεσα.

Σᾶς τό ἔχω πεῖ καί ἄλλοτε, ὅτι γίνεται ἀπόπειρα ἐπαναφορᾶς τοῦ δωδεκαθέου τοῦ Ὀλύμπου! Τί ἄλλο θέλετε; Στόν Βόλο ὑπάρχει μία τέτοια κίνηση. Ἐδῶ καί δύο βδομάδες εἶχα εἰδοποιήσει σχετικά καί στήν ὁμιλία τῶν μεγάλων, λέγοντάς τους νά προσέχουν.¹² Μάλιστα μοίρασαν καί κάποιο ἔντυπο, στό ὁποῖο ἔ-

11. Βλ. *Ρωμ.* 1, 21-23.

12. Τά κατηχητικά μαθήματα γίνονταν κάθε Κυριακή στόν ὑπόγειο ναό τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς –κάτωθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους– καί ἀμέσως μετά ὁ π. Ἀθανάσιος συνέχιζε μέ τήν κύρια ὁμιλία του στόν ἰσόγειο ναό σέ μικτό ἀκροατήριο ἐνηλίκων.

γραφαν ὅτι ἐκεῖνα πού κάποτε λέγαμε ὅτι εἶναι μύθοι, ὅτι ὑπῆρχαν θεοί καί τά λοιπά, αὐτά δέν εἶναι μύθοι, ἀλλά εἶναι φοβερές μεγάλες βαθιές πραγματικότητες. Καί δέν ἔχουν ἄδικο. Βλέπουν μέ τόν τρόπο πού τόσην ὥρα ἀναλύουμε. Ἀπό τήν στιγμή πού ὁ νοῦς θά σκοτισθεῖ, ἔτσι βλέπει. Καί μή σᾶς κάνει καθόλου ἐντύπωση ὅτι μπορεῖ νά ξαγυρίζουμε σέ μιά ὠμή, πραγματικά ὠμή εἰδωλολατρία!

Ἀκόμα, ἡ φράση *ἄνοιξαν τά μάτια τῶν πρωτοπλάστων* –ἀπό τήν ἀνάποδη πάντοτε– σημαίνει ὅτι ἐξασθένησε ἡ βούλησή τους, ἡ θέλησή τους. Ὁ ἄνθρωπος, ὅποτε διακρίνει τό ὀρθό, θέλει νά τό φθάσει, διότι δέν τυφλώθηκε ὁλοτελα, ἀλλά τελικά δέν τό κατορθώνει. Δηλαδή, μή ἔχοντας βαθειά, ὀξεῖα ὄραση, μπορεῖ κάτι νά βλέπει, κάτι λίγο, ἔστω καί μυωπικά. Ὅ,τι μπορεῖ νά βλέπει, ἂν εἶναι καλό, θέλει νά τό φθάσει ὅμως δέν τά καταφέρνει. Ἔτσι, βλέπουμε τόν ἄνθρωπο νά γίνεται αἰχμάλωτος τῆς ἁμαρτίας καί τῶν παθῶν.

Λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «*Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;*»¹³. Ταλαίπωρος ἐγώ ὁ ἄνθρωπος!... ποιός θά μέ ἀπαλλάξει ἀπό τό σῶμα τοῦτο τοῦ θανάτου; Δέν τό λέει βεβαίως γιά τόν ἑαυτό του ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἀλλά τό λέει ὡς ἐκπροσωπῶν τήν ἀνθρωπότητα. Naί, παιδιά· ὁ ἄνθρωπος θέλει νά ἀπαλλαγεῖ, ἀλλά δέν μπορεῖ!

Ἐπίσης διαστράφηκε καί τό συναίσθημά του. Εἶναι γνωστό ὅτι «ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν»¹⁴, καί δέν μποροῦ-

13. Ρωμ. 7, 24.

14. Α΄ Ἰωάν. 4, 8· 16.

σε νά μήν κάνει τόν ἄνθρωπο νά ἔχει ἀγάπη, ἐφόσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰκόνα δική Του. Ἀλλά μέ τήν πτώση τῶν πρωτοπλάστων, μετά τή νόηση καί τή βούληση, διαστράφηκε καί τό συναισθημά του. Πῶς διαστράφηκε; Ὁ ἄνθρωπος τώρα χαίρεται στό κακό καί λυπᾶται στό καλό! Αὐτό εἶναι μία διαστροφή τοῦ συναισθήματος.

Θά δεῖτε ἀργότερα νά ἔρχεται ἡ Καινή Διαθήκη, διά τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καί νά λέει: «*χαίρειν μετὰ χαιρόντων καὶ κλαίειν μετὰ κλαιόντων*»¹⁵. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται πολύ φυσικό νά χαίρεται κανεῖς μ' αὐτούς πού χαίρονται καί νά κλαίει μ' αὐτούς πού κλαῖνε. Ἄν πᾶμε σέ μία κηδεία, δέν θά βάλουμε τά γέλια... καί ἂν πᾶμε σέ ἕναν γάμο ἢ σέ μία ἐπιτυχία ἑνός φίλου μας, δέν θά βάλουμε τά κλάματα... ἀναμφισβήτητα! Καί ὅμως, παιδιά, μπορεῖ νά μή βάλουμε τά γέλια σέ μία κηδεία, ἀλλά ἀπό μέσα μας πολλές φορές μπορεῖ νά ποῦμε: *καλά συνέβη αὐτό... καλά τό 'παθε αὐτός... ἦ: ἀπαλλαχτήκαμε ἀπό τό πρόσωπο αὐτό!*

Ἀλλά δέν εἶναι τόσο δύσκολο νά κλαῖμε μ' αὐτούς πού κλαῖνε, ὅσο νά χαιρόμαστε μ' αὐτούς πού χαίρονται. Ἐκεῖ εἶναι τό φοβερό, ὅταν εἰσχωρεῖ ὁ φθόνος!... Φοβερό! Ἐμεῖς πολλές φορές, ὡς πνευματικοί, ἀκοῦμε πού μᾶς λένε: *Πῆγα νά συγχαρῶ τόν τάδε, ἀλλά μέσα μου εἶχα μαραθεῖ*. Βέβαια εἶχε μαραθεῖ γιατί ζήλεψε, φθόνησε, γιατί ἤθελε νά εἶχε αὐτός ἐκείνη τήν ἐπιτυχία, ὅποια καί νά ἦταν, ἀλλά δέν τήν εἶχε. Συνεπῶς δέν χαίρεται μέ ἐκείνους πού χαίρονται, ἀλλά, τό ἀντίθετο, λυπᾶται μέ ἐκείνους πού χαίρονται. Αὐτό ὅμως εἶναι μία διαστροφή τοῦ συναισθήματος.

15. Ρωμ. 12, 15.

Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος μισεῖ, φθονεῖ, ἀδιαφορεῖ γιὰ τόν πόνο τοῦ ἄλλου, γίνεται φίλαυτος, γίνεται ιδιοτελῆς, γίνεται ἐγωιστής, μένει στόν ἑαυτό του, δέν θέλει νά ἔχει κοινωνία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Παρότι εἶναι κοινωνικό ὄν, δέν θέλει νά ἔχει κοινωνία μέ τούς ἄλλους ἀνθρώπους. Ὁ Σάρτρ λέει: Ὁ ἄλλος ἄνθρωπος εἶναι ἡ κόλασή μου.¹⁶ Ἐπιγραμματικό· ὁ ἄλλος εἶναι ἡ κόλασή μου! Δηλαδή ποιός εἶναι ὁ παράδεισός του; Ὁ παράδεισός του εἶναι ἡ ἀπουσία τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου! Μά, ὅταν ἔχουμε ἀπουσία τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου, ἔχουμε ἀλλοτρίωση πιά τοῦ ἀνθρώπου, ἀποξένωσή του, καί αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει διαστραφεῖ καί στό συναίσθημά του.

Ἀλλά, ἀκόμα, στίς καλές τέχνες, ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖ πιά ὥραϊο ὅ,τι εἶναι ὑποκατάστατο τοῦ ὥραιου.

Ἐγώ, γιὰ παράδειγμα, ἐπιτρέψατέ μου νά σᾶς τό πῶ, πρωτάκουσα τζᾶζ μουσική ὅταν ἦμουν στρατιώτης. Ἐννοεῖται πῶς δέν εἶναι τόσο πρόσφατη ἡ τζᾶζ· εἶναι

16. Ὁ Ζάν-Πὼλ Σάρτρ (Jean-Paul Charles Aymard Sartre, 1905-1980) ἦταν ἓνας ἀπό τούς κύριους ἐκπροσώπους τοῦ ὑπαρξισμοῦ. Τήν περίφημη φράση του ἡ κόλαση εἶναι οἱ ἄλλοι (*l' enfer, c' est les autres*), στό ἔργο *Κεκλεισμένων τῶν θυρῶν* (*Huis clos*) (1944), ὁ Σάρτρ τήν ἐξηγεῖ: Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀποτελοῦν τήν κόλαση ἀπό τήν ἀποψη ὅτι ἀπό τή στιγμή πού γεννιέστε βρίσκεστε σέ μιὰ κατάσταση στήν ὁποία εἶστε ἀναγκασμένος νά ὑποταχθεῖτε. Γεννιέστε σάν γιός ἑνός πλουσίου, ἢ ἑνός Ἀλγερινοῦ ἢ ἑνός γιατροῦ ἢ ἑνός Ἀμερικάνου. Καί τό μέλλον σας εἶναι αὐστηρά προσχεδιασμένο, ἓνα μέλλον πού τό ἔφτιαζαν οἱ ἄλλοι γιὰ ἑσᾶς. Δέν τό δημιουργήσαν ἄμεσα, ἀλλά ἀποτελοῦν ἓνα μέρος μιᾶς κοινωνικῆς τάξης πού κάνουν αὐτό πού εἶστε. Ὅλα αὐτά σωριάστηκαν πάνω σας ἀπό ἄλλους ἀνθρώπους. Καί ἡ σωστή περιγραφή τῆς ὑπαρξης αὐτῆς εἶναι κόλαση.

πολύ παλαιότερη. Ὡστόσο γενικά ἡ τζάζ μουσική ἔχει τίς ἀποχρώσεις της· κάθε τόσο θά ἐμφανίζεται μέ πολλές παραλλαγές, θά ἐμφανίζεται ὡς ρόκ... καί λοιπά.¹⁷ Λοιπόν, θυμᾶμαι, τότε πού ἦμουν στρατιώτης, κάποιος ἐκεῖ στόν θάλαμο εἶχε ἕνα ραδιόφωνο πού ἔπαιζε μουσική. Γιά μιὰ στιγμή βλέπω τούς συναδέλφους μου νά πετάγονται ἀπό τά κρεβάτια τους καί νά ἀρχίζουν νά χορεύουν! Καράμπα ἦταν τότε· εἶναι ἕνας χορός τύπου τζάζ. Ἐγώ ἔμεινα κατάπληκτος. Θυμᾶμαι πού εἶπα σ' ἕναν ἄλλο συναδελφό μου: *Δέν μπορῶ νά καταλάβω πῶς σᾶς ἀρέσει αὐτή ἡ μουσική...* Μοῦ λέει: *Σπουνδαία μελωδία!... Δέν τήν βλέπω, τοῦ λέω.*

Ἀπό τότε ἔχουν περάσει τριάντα, τριανταπέντε χρόνια, καί σᾶς βεβαιώνω πῶς ἀκόμη δέν κατάφερα, μέσα σ' αὐτά τά χρόνια, νά βρῶ μελωδία!... Ποῦ βρίσκουν τή μελωδία καί πῶς τούς ἀρέσει αὐτή ἡ μουσική, πού γίνεται ὅλο καί χειρότερη;... Ἄν ἀκούσει κανεῖς καμμιά φορά ἀπό τό ραδιόφωνο, ἀπό καμμιά πλάκα βινυλίου, δέν ξέρω τί, ἐκεῖνες τίς ἄναρθρες κραυγές, τίς πνιγηρές, σάν νά τούς πιάνει κάποιος ἀπό τόν λαιμό τους καί νά βγάζουν φωνές βοηθείας: *Τρέξτε, σῶστε... Σῶστε, πνίγομαι... Μέ πνίγουν, μέ σκοτώνουν!... Βραχνές φωνές, ἀπό τά ναρκωτικά, ἀπό τό οἰνόπνευμα καί τά λοιπά! Καί αὐτά θεωροῦνται ὅτι εἶναι ἡ ἀφρόκρεμα τῆς μουσικῆς!... Δέν μπόρεσα νά τό καταλάβω.*

17. Ἡ τζάζ εἶναι ἕνα μουσικό εἶδος πού ἀποτελέσει ἐξέλιξη τῆς λαϊκῆς ἀμερικανικῆς μουσικῆς κατά τόν 19ο αἰῶνα, μέ ἔντονες ἀφρικανικές καταβολές. Περιλαμβάνει ἀρκετά μουσικά εἶδη, πού στηρίχτηκαν σέ ἕνα κοινό σκεπτικό κατασκευῆς τόν μερικό ἢ καί ὀλικό αὐτοσχεδιασμό.

Ξέρετε τί σημαίνει αυτό; σημαίνει διαστροφή τοῦ ὥραίου πού ὑπάρχει μέσα μας. Ξέρετε, αὐτά ὅλα εἶναι μέσα μας. Ἐάν ἔχω ἓναν καθρέφτη, θά ἀνακλαστεῖ τό φῶς· ἐάν δέν ἔχω, δέν θά ἀνακλαστεῖ τό φῶς. Ἐάν ἔχω ἀγάπη μέσα μου, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ θά ἀνακλαστεῖ στή δική μου τήν ἀγάπη καί θά ἀνταποδοθεῖ. Ἐάν ὅμως δέν ἔχω;... Τό ἴδιο καί γιά τό ὥραϊο. Ἡ ἀξία τοῦ ὥραίου, ἡ αἴσθησις τοῦ ὥραίου εἶναι μέσα μου. Ἄν δέν ἔχω μέσα μου τήν αἴσθησις τοῦ ὥραίου, τότε θά θεωρήσω ὥραϊο ἐκεῖνο πού δέν εἶναι ὥραϊο. Δηλαδή τά ὑποκατάστατα τοῦ ὥραίου θά τά θεωρήσω ὥραϊα. Εἶναι φοβερό πράγμα, εἶναι φοβερή διαστροφή!

Πάντως θά λέγαμε ὅτι γενικά μέσα στά ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου –δυστυχῶς δέν ἔχουμε πολύ χρόνο νά σᾶς τό ἀναλύσω– διακρίνει κανεῖς τόν ἄρχοντα-ἄνθρωπο, πού ξέπεσε, καί προσπαθεῖ νά βγεῖ ἀπό τόν ἑαυτό του, ἀλλά δέν τό κατορθώνει.

Ἔτσι, παιδιά, ἡ ἀγιότητα καί ἡ ἀθωότητα τοῦ νοῦ, τῆς καρδιᾶς καί τῆς βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου χάθηκαν, ἀπωλέσθηκαν.

Στό βάθος ὅμως αὐτῆς τῆς γυμνώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἡ ἀπώλεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δηλαδή χάθηκε, ἔφυγε τό Ἅγιο Πνεῦμα!

Διαβάζουμε λίγο πιό κάτω στό βιβλίο τῆς Γενέσεως γιά τή γενεά τοῦ Νῶε, πού ἐκεῖ λέει ὁ Θεός: «οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας»¹⁸. Δέν θά μείνει τό Ἅγιο μου Πνεῦμα σ' αὐτούς, γιατί εἶναι σαρ-

18. Γέν. 6, 3.

κικοί ἄνθρωποι, εἶναι ὑλιστές, εἶναι διεστραμμένοι!... Βλέπετε; ἀπουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Σάν μιά τραγική ἀντανάκλαση αὐτῆς τῆς πνευματικῆς γυμνώσεως τῶν πρωτοπλάστων ἦταν ἡ σωματική τους γύμνωση. Δηλαδή, βλέποντας τή σωματική τους γύμνωση οἱ πρωτόπλαστοι, μποροῦσαν νά καταλαβαίνουν τήν πνευματική τους γύμνωση.

Ἀκόμα, στό σῶμα προσκολλήθηκαν ἄρρώστιες, προπαντός δέ ὁ θάνατος· καί μάλιστα σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε οἱ ἄρρώστιες, καί κυρίως ὁ θάνατος, νά θεωροῦνται ὅτι εἶναι συμφυεῖς μέ τό σῶμα. Ἔτσι, λέμε ὅτι ἓνα σῶμα, ἀφοῦ γεννήθηκε, θά πεθάνει· δηλαδή λέμε ὅτι ὁ θάνατος εἶναι σύμφυτος μέ τό σῶμα, ὅτι τό σῶμα κατασκευάστηκε γιά νά πεθαίνει.

Τό σῶμα ὅμως δέν ἔγινε γιά νά πεθαίνει· «ὁ Θεός θάνατον οὐκ ἐποίησε»¹⁹ λέει ἡ Ἁγία Γραφή. Ἀπόδειξη αὐτοῦ εἶναι ὅτι ὁ Χριστός γι' αὐτό ἀναστήθηκε· γιά νά νικήσει τόν θάνατο· καί αὐτό ἐπειδὴ δέν ἦταν συμφυῆς μέ τήν ἀρχική κατασκευή, ἀλλά ἦταν ἐπίκτητη κατάσταση. Ἀλλά γιά τόν θάνατο θά μιλήσουμε ἀργότερα, ὅταν ὁ Θεός θά πεῖ στόν Ἀδάμ «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ»²⁰, χωματένιος εἶσαι καί στό χῶμα θά γυρίσεις.

Ὁ Θεός, παιδιά, ὅταν δημιούργησε τό ὑλικό σύμπαν (τό ὁποῖο εἶναι ἐξωτερική προβολή τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέμε), ἤθελε νά τό ξαναγυρίσει στόν ἑαυτό Του, ἀλλά οἰκεία βουλήσει, μέ τή δική του θέληση.²¹ Ὅμως

19. Σοφ. Σολ. 1, 13.

20. Γέν. 3, 19.

21. Βλ. Ρωμ. 11, 36. Α' Κορ. 8, 6. 10, 31. Κολ. 1, 16. Ἀνδρούτσου Χρήστου, Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας,

εἶναι γνωστό ὅτι τό σύμπαν δέν ἔχει συνείδηση οὔτε θέληση. Ἔκανε λοιπόν ὁ Θεός ἓνα ὄν, τόν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος μετέχει τοῦ σύμπαντος, ἐκπροσωπεῖ τό σύμπαν. Καί τώρα ὁ ἄνθρωπος, μέ τή θέλησή του, ἔπρεπε νά ἐπιστρέψει τό σύμπαν εὐχαριστιακά πίσω στόν Θεό.

Ἐδῶ δηλαδή βλέπουμε τό ἐξῆς –προσέξτε αὐτό τό σημεῖο. Λέει ἡ Ἀγία Γραφή ὅτι ὁ Θεός εἶναι τό Α καί τό Ω. Αὐτό σημαίνει πώς ὅ,τι ἀρχίζει ἀπό τόν Θεό, τό Α, πρέπει νά καταλήγει στό ἴδιο σημεῖο, τόν Θεό, τό Ω. «Εγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.»²² Δηλαδή, ἡ δημιουργία ξεκινᾷ ἀπό τόν Θεό, πού εἶναι ἡ δημιουργική Ἀρχή, καί πρέπει νά καταλήξει πάλι στόν Θεό, πού εἶναι ὁ ὑψιστος σκοπός της, τό Τέλος.²³ Πῶς ὅμως θά καταλήξει ἐκεῖ; Γιά νά γίνει αὐτός ὁ κύκλος, πρέπει νά ὑπάρξει ἓνας συνδετικός κρίκος. Ὅπως σᾶς ἐξήγησα, αὐτός ὁ ἐνδιάμεσος κρίκος εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Θεός κάνει τόν κόσμο, τή δημιουργία, ἄψυχη καί ἔμψυχη ὕλη, ζῶα, φυτά, μετὰ κάνει τόν ἄνθρωπο, ἀπό τήν ἴδια ὕλη· ὁ ἄνθρωπος τώρα προσφέρεται στόν Θεό, καί κλείνει ὁ κύκλος, τό σύμπαν ξαναγυρίζει πάλι πίσω στόν Θεό.

Ἀλλά ὁ ἄνθρωπος, μέ τήν πτώση του, ἔσπασε αὐτόν τόν κρίκο, καί ὁ κύκλος ἔμεινε ἀνοικτός.

κεφ. β', §16, Ἀθῆναι 1907, σελ. 92: «Τὸ δόγμα τῆς δημιουργίας ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ προϋπόθεσιν τῶν λοιπῶν ἐξωτερικῶν ἢ μεταβατικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ». Ἐπίσης βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμος Α', Μάθημα 2ο*, σ. 46. *Μάθημα 12ο*, σ. 288 κ.ε. Στόμιον 2017, καὶ *Τόμος Γ', Μάθημα 29ο*, ἐκδ. Ἱερῶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2019, σσ. 107-109.

22. Ἀποκ. 1, 8. 21, 6. 22, 13.

23. Βλ. Κολ. 1, 16: «τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται».

Πῶς ἔγινε αὐτό; Ἀκοῦστε πῶς ἔγινε.

Ὁ Ἀδάμ, οἱ πρωτόπλαστοι, μέ τό νά παραβοῦν τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἔδειξαν ὅτι τό πνεῦμα τους, ἡ ψυχὴ τους ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Θεοῦ, γυρεύοντας ἰσοθεΐα καί αὐτονομία. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔσπασε ὁ κύκλος, ὁ κρίκος ἔσπασε, τό πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ Θεοῦ, καί ἔτσι ἔσπασε αὐτή ἡ σχέση. Μόλις ἔσπασε ἡ σχέση ἀνθρώπου καί Θεοῦ, ἀμέσως ἔσπασε καί ἡ σχέση σώματος καί ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Σῶμα καί ψυχὴ ἦταν ἐνωμένα καί τά δυό. Ἀλλά τί θά πεῖ ἔσπασε ἡ σχέση τους; Δημιουργήθηκε ὁ θάνατος. Θυμᾶστε τί εἶχε πεῖ ὁ Θεός; *Τὴν ἡμέρα πού θά φᾶτε θά πεθάνετε*. Δηλαδή ὁ θάνατος εἶναι ὁ χωρισμός ψυχῆς καί σώματος. Ἔτσι τώρα τό σῶμα στρέφεται ἐναντίον τοῦ πνεύματος.

Ἀλλά δέν σταματᾶμε ἐδῶ. Ἡ δημιουργία, ἡ ὁποία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, στρέφεται τώρα ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου, καί τί κάνει; ταλαιπωρεῖ τό σῶμα του καί στό τέλος σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο. Ναί, ἡ δημιουργία ἡ ἴδια, δηλαδή ὁ κεραυνός, ἡ βροχή, τό κρύο, ἡ ζέστη, τά ποικίλα ἀτυχήματα πού μπορεῖ νά συμβαίνουν μέσα στή δημιουργία. Ἡ φύση σκοτώνει τὸν ἄνθρωπο! Τά θηρία ἄγρια στρέφονται ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου... καί τά μικρόβια στρέφονται ἐναντίον του!

Ξέρετε, τά μικρόβια δέν ἔγιναν γιὰ νά σκοτώνουν τὸν ἄνθρωπο, οὔτε ἔγιναν μετὰ τὴν πτώση. Τά μικρόβια εἶναι πολὺ μικροὶ ὁργανισμοί, δυσθεώρητοι, δέν βλέπονται μέ γυμνὸ μάτι, καί ἔγιναν ὅταν ἔγιναν τά φυτὰ καί τά ζῶα. Ἀλλὰ ἀπ' αὐτὰ ἀνήκουν στό φυτικὸ βασίλειο καί ἄλλα στό ζωικό. Τότε ἔγιναν. Ἀλλὰ τότε

δέν πείραζαν τόν ἄνθρωπο· τώρα ὅμως στρέφονται ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου.²⁴

Ἔτσι, ἔσπασε ἡ σχέση Θεοῦ καί ψυχῆς, ἔσπασε ἡ σχέση ψυχῆς καί σώματος, ἔσπασε καί ἡ σχέση σώματος καί κόσμου, σύμπαντος.

Ὄταν ἦρθε ὁ Χριστός, παιδιά, ἦρθε ἀκριβῶς γιὰ νά ἀποκαταστήσει αὐτόν τόν κρίκο, ἦρθε νά ἀποκαταστήσει αὐτό πού ἔσπασε. Αὐτή τήν ἔννοια ἔχει ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Νά τό πετύχαινε μόνος του ὁ ἄνθρωπος, ἦταν τελείως ἀδύνατο, γιατί εἶχε μπεῖ ὁ θάνατος, τό ὄντολογικό αὐτό στοιχεῖο τῆς πτώσεως πού εἴπαμε, ἡ ὄντολογική της διάσταση, πού δέν μποροῦσε ὁ ἄνθρωπος νά ὑπερνικήσει. Ἔτσι, ὁ Χριστός νικᾷ τόν θάνατο μέ τήν ἀνάστασή Του, διορθώνει τήν ὄντολογική διάσταση τῆς πτώσεως –γιατί ἀνασταίνεται ἐκ τῶν νεκρῶν· δέν ξαναπεθαίνει πιά ὡς ἄνθρωπος– ἀλλά καί μέ τήν ὑπακοή Του στό θέλημα τοῦ οὐρανοῦ Πατρός ἀποκαθιστᾷ, διορθώνει καί τήν ἠθική διάστασή της.

Ὅπως βλέπετε λοιπόν, παιδιά, μόνον ὁ Ἰησοῦς Χριστός μᾶς σώζει. Μόνο! Ὁχι μόνο ἠθικά, ἀλλά καί ὄντολογικά, ὅπως σᾶς ἐξήγησα.

Βλέποντας τή σωματική τους γύμνωση οἱ πρωτόπλαστοι, σπεύδουν νά ντυθοῦν. Μόλις κατάλαβαν ὅτι

24. Ὁ π. Ἀθανάσιος Μυτιληναῖος, σχολιάζοντας τήν Ἀποκάλυψη, στό κεφ. 6, στίχ. 8, ἔλεγε πῶς τά "θηρία τῆς γῆς" δέν εἶναι μόνο τά γνωστά μας ἄγρια ζῶα, τά λιοντάρια καί ἄλλα, ἀλλά εἶναι καί τά μικρόβια! Ἔλεγε: *Σᾶς φαίνεται παράξενο, ἀγαπητοί μου, ἐπειδή δέν φαίνονται;... Σᾶς βεβαιώνω ὅτι τό "θηρίο" πού λέγεται μικρόβιο εἶναι πολύ πύο φοβερό ἀπό τό θηρίο πού λέγεται λιοντάρι!* (Ἀπό τόν ὑπό ἔκδοση Τόμο Α΄, Ἐνότητα 8η)

ἦταν γυμνοί, ἔσπευσαν νά ντυθοῦν. Γιά πρώτη φορά στήν Ἱστορία γίνεται προσπάθεια ἀμφιέσεως, ντυσίματος. Τό ντύσιμο τῶν πρωτοπλάστων θά λέγαμε πώς ἦταν μιά σπασμωδική ἐξωτερική κίνηση, γιά νά καλυφθεῖ ἡ ἐσωτερική γύμνωση. Ἦδη οἷς ἔχω πεῖ γιά τήν ἀμφίεση παλαιότερα, πιο μπροστά, σέ ἄλλα μαθήματά μας,²⁵ ὅπως ἐπίσης ὅτι ἡ ἀμφίεση προστατεύει κυρίως τή ντροπή, ἀκριβῶς γιά νά προλάβει τήν ἐκτροπή στήν γενετήσια σφαίρα.²⁶ Γι' αὐτό καί ὁ γυμνισμός εἶναι πάρα πολύ ἐπικίνδυνο πράγμα.

Ἀλλά, παρά ταῦτα, παραμένει ἓνα μειονέκτημα ἡ ἐνδυμασία, τό ἔνδυμα, γιατί θυμίζει ὅτι ἡ ψυχὴ ἄδεια-σε· παραδόξως ὅμως ντύνεται τό σῶμα! Πεινάει ἡ ψυχὴ; τρώει τό σῶμα! Κρυώνει ἡ ψυχὴ; ντύνεται τό σῶμα! Βρωμάει ἡ ψυχὴ; βάζει ἀρώματα στό σῶμα! Θά δεῖτε βρωμερές γυναικες, ἀνήθικες, γεμᾶτες ἀπό ἀρώματα. Γιατί εἶναι γεμᾶτες ἀρώματα; Εἶναι βρώμικη ἡ ψυχὴ. Κουράζεται ἡ ψυχὴ; κάνει ταξίδια ἢ μετέρχεται ποικίλες διασκεδάσεις τό σῶμα!

Νά τά ποῦμε καί πιο συγκεκριμένα; Ἔχει προβλήματα ἡ ψυχὴ; ἔχει ἀπώλεια προσανατολισμοῦ ἡ ψυχὴ; ἔχει αἶσθημα ἀνασφαλείας, ἀποτυχίας ἢ κενοῦ ἡ ψυχὴ; τότε τό σῶμα καταφεύγει στό οἰνόπνευμα, στό τσιγάρο, στό ναρκωτικά. Παράξενο πράγμα! Στήν πραγμα-

25. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμ. Γ', Μαθήματα 33ο καί 34ο*, ἐκδ. Ἱερῶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον 2019, καί *Τόμ. Δ', Μάθημα 48ο*, Στόμιον Λαρίσης 2020, σ. 276.

26. Βλ. Γενναδίου Κων/πόλεως, *Ἀποσπάσματα εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 85, 1637C: «*Εγὼ νομίζω τὸν Δεσπότην Θεὸν ἐνθεῖναι αὐτοῖς τὴν αἰσχρότητα μετὰ τὴν παράβασιν, ὥς ἂν καὶ ταύτη πρὸς τὴν τῶν ἁμαρτημάτων ἀνακόπτωνται ἐπίδοσιν*».

τικότητα δηλαδή γυμνώθηκε ἡ ψυχὴ, γι' αὐτό καί ὁ ἄνθρωπος κατέφυγε στό ντύσιμο τοῦ σώματος.

Καί μέ τί ντύθηκαν οἱ πρωτόπλαστοι; Μέ φύλλα συκιᾶς. Ἔρραψαν φύλλα συκιᾶς γιά νά ντυθοῦν. Τό ράψιμο εἶναι ἡ πρώτη ἐπινόηση πολιτιστικῆς διαστάσεως, ἐνῶ λίγο ἀργότερα θά ἐπινοηθεῖ καί ἡ ὕφανση.²⁷ Βλέπετε ὅτι ὁ πολιτισμός εἶναι προϊόν τῆς πώσεως;

Τά φύλλα τῆς συκιᾶς ὁμῶς εἶναι γνωστό ὅτι δημιουργοῦν ἕναν κνησμό στό σῶμα, μιά φαγούρα, ἕνα τσουξίμο, ἐνοχλοῦν τό σῶμα. Τά φύλλα τῆς συκιᾶς εἶναι σύμβολο τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως, πού ἐνοχλοῦν τόν ἄνθρωπο πού θέλει νά ἁμαρτάνει καί, ταυτόχρονα, νά συγκαλύπτεται ἀπό τά μάτια τοῦ Θεοῦ καί ἀπό τά μάτια τῶν ἀνθρώπων.²⁸

Ἀλλά, παιδιά, θά συνεχίσουμε τήν ἐρχόμενη Κυριακή.

Κυριακή, 2 Δεκεμβρίου 1984

27. Κατά τήν ἐβραϊκὴ παράδοση, ἡ Νοεμά, κόρη τοῦ σφυροκόπου χαλκέως καί σιδηρουργοῦ Θεβέλ, ἐφηῦρε τό γνέσιμο τῶν μαλλιών καί τήν ὕφανση. Βλ. *Γέν.* 4, 22 καί Ἀρχιμ. Ἰωήλ Γιαννακοπούλου *Ἡ Γένεσις*, ἔκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 72.

28. Βλ. ἁγίου Ἰππολύτου Ρώμης, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, 5, 3. «*Φύλλα συκῆς ἐποίει ἑαυτῷ περιζώματα*», σύμβολα τῶν ἰδίων ἁμαρτημάτων. φύλλον γὰρ συκῆς ἡνίκα ἂν τοῦ σώματος ἄψηται, κνησμόν παρέχει. αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ προφήτης τῶν μελλόντων ἔλεγχον τῆς παραβάσεως τὴν κνησμονὴν δείκνυσιν».